

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

ZAKLJUČNA STROKOVNA NALOGA VISOKE POSLOVNE ŠOLE

**VPLIV TERORIZMA NA POVRAŠEVANJE PO POČITNICAH V
TUNIZIJI**

Ljubljana, avgust 2017

ROBI GLAVAN

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisani Robi Glavan, študent Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, avtor predloženega dela z naslovom Vpliv terorizma na povpraševanje po počitnicah v Tuniziji, pripravljenega v sodelovanju s svetovalcem asist. mag. Mihom Bratcem

IZJAVLJAM

1. da sem predloženo delo pripravil samostojno;
2. da je tiskana oblika predloženega dela istovetna njegovi elektronski obliki;
3. da je besedilo predloženega dela jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem poskrbel, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam oziroma navajam v besedilu, citirana oziroma povzeta v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani;
4. da se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Kazenskem zakoniku Republike Slovenije;
5. da se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega dela dokazano plagiatorstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom;
6. da sem pridobil vsa potrebna dovoljenja za uporabo podatkov in avtorskih del v predloženem delu in jih v njem jasno označil;
7. da sem pri pripravi predloženega dela ravnal v skladu z etičnimi načeli in, kjer je to potrebno, za raziskavo pridobil soglasje etične komisije;
8. da soglašam, da se elektronska oblika predloženega dela uporabi za preverjanje podobnosti vsebine z drugimi deli s programsko opremo za preverjanje podobnosti vsebine, ki je povezana s študijskim informacijskim sistemom članice;
9. da na Univerzo v Ljubljani neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravico shranitve predloženega dela v elektronski obliki, pravico reproduciranja ter pravico dajanja predloženega dela na voljo javnosti na svetovnem spletu preko Repozitorija Univerze v Ljubljani;
10. da hkrati z objavo predloženega dela dovoljujem objavo svojih osebnih podatkov, ki so navedeni v njem in v tej izjavi.

V Ljubljani, dne _____

Podpis študenta: _____

KAZALO

UVOD	1
1 TURIZEM.....	2
1.1 Opredelitev turizma	2
1.2 Vpliv turizma na razvoj gospodarskega, kulturnega in ekonomskega okolja	3
1.2.1 Vpliv turizma na ekonomijo	4
1.2.2 Vpliv turizma na gospodarstvo	4
1.3 Turizem v deželah v razvoju	5
1.4 Turizem v Severni Afriki.....	7
2 RANLJIVOST TURIZMA	7
2.1 Družbeni, ekonomski in kulturni vplivi na razvoj turizma.....	7
2.2 Terorizem.....	9
2.2.1 Opredelitev terorizma	9
2.2.2 Vrste terorizma.....	9
2.2.3 Pojavne oblike terorističnih napadov	10
3 TUNIZIJA	11
3.1 Zgodovina Tunizije	11
3.2 Gospodarstvo v Tuniziji	13
3.2.1 Razvoj turizma	15
4 TUNIZIJA DANES	18
4.1 Arabska pomlad.....	19
4.2 Primer povpraševanja po počitnicah v Tuniziji po terorističnem napadu	20
SKLEP	24
LITERATURA IN VIRI	26

KAZALO SLIK

Slika 1: Število mednarodnih turističnih prihodov med letoma 1995 in 2016 (v milijonih)	4
Slika 2: Doprinos BDP Tunizije iz posameznih sektorjev v letu 2016 (v odstotkih)	14
Slika 3: Število mednarodnih turističnih prihodov v Tunizijo med letoma 2003 in 2014	15
Slika 4: Slika potrošnje v Tuniziji od leta 2003 do 2015	16
Slika 5: Število hotelov med letoma 2000 in 2015	17
Slika 6: Zasedenost hotelov med letoma 2011 in 2015(v odstotkih)	17
Slika 7: Doprinos turizma Tunizijskemu BDP-ju po letih 2005–2016 (v bilijonih dolarjev)	18
Slika 8: Prikaz števila prodanih aranžmajev v Tuniziji med letoma 2014 in 2016.....	21
Slika 9: Prikaz števila prodanih aranžmajev na otoku Djerba med letoma 2014 in 2016.	21
Slika 10: Primerjava cen med hotelom na celini (Menzah) in hotelom na Djerbi (Menzel) med letoma 2014 in 2016 (v evrih)	24

UVOD

V zadnjih letih smo priča številnim terorističnim napadom tako v obliki bombnih napadov kot tudi v obliki samomorilskih razstrelitev in letalskih nesreč. Za terorizem smatramo vsako obliko organiziranega nasilnega dejanja, ki je usmerjeno proti civilistom oziroma civilnim ustanovam, izvajajo pa ga lahko posamezniki, organizirane kulturne, politične in verske skupine ali države, ki želijo v obliki nasilja uveljaviti svojo voljo in vplivati na širše javno mnenje. Razlogov za terorizem je več, največkrat pa do njega pripeljejo nasprotujoča mnenja na političnem, gospodarskem in verskem področju.

V zaključni strokovni nalogi se bom osredotočil na teroristični napad, ki se je zgodil na plaži v Port El Kantauiju v Tuniziji med glavno turistično sezono leta 2015. Preko števila mednarodnih turističnih prihodov, števila prodanih turističnih aranžmajev in drugih pridobljenih podatkov o številu delujočih hotelov, zasedenosti hotelov, doprinosu bruto domačega proizvoda (v nadaljevanju BDP) iz turizma bom skušal raziskati, kako je ta napad vplival na odločitve slovenskih turistov za dopustovanje v omenjeni državi. Za vsakega popotnika osebna varnost na potovanjih predstavlja poglobljeno skrb, zato iščemo varne in zavarovane destinacije ter se izogibamo tistih, kjer se je teroristični napad že zgodil oziroma obstaja večja možnost za njegov nastanek. Mnoge države na svetu so odvisne od prihodkov iz turizma in med njimi je tudi Tunizija. Tako je teroristični napad, ki se je zgodil 26.06.2015, v Tuniziji povzročil velik upad števila mednarodnih turističnih prihodov in s tem prihodkov, kar za tako turistično državo predstavlja velik gospodarski in družbeni problem.

V zaključni nalogi bom analiziral trenutno situacijo na turističnem področju v Tuniziji, sedanje odločitve slovenskih turistov o izbiri Tunizije kot kraja dopustovanja ter njihovo seznanjenost o varnosti dopustovanja v tej arabski državi.

Namen zaključne naloge je pojasniti osnovne pojme v povezavi s turizmom in terorizmom ter predstaviti vpliv terorizma na turistično gospodarstvo v Tuniziji. Osredotočil se bom predvsem na potovanja v Tunizijo. Ob tem sem si zastavil nekaj vprašanj, na katera bom skušal najti odgovore:

- Ali teroristični napad vpliva na privlačnost destinacije za dopustovanje?
- Ali se po terorističnem napadu zmanjša povpraševanje po destinaciji, kjer se je zgodil?
- Ali nižja cena počitniških aranžmajev lahko nadomesti občutek nevarnosti in poveča povpraševanje po dopustovanju v Tuniziji?
- Ali lahko po terorističnem napadu turiste prevzamejo bližnje lokacije, kot so na primer otoki?

Cilj zaključne strokovne naloge je pridobiti dokončen dokaz o vplivu terorističnega napada na povpraševanje po počitnicah v Tuniziji.

Glede na teoretična izhodišča in cilje sem oblikoval dve hipotezi, ki jih bom v raziskavi potrdil ali ovrgel.

Hipoteza 1: Teroristični napad v Tuniziji leta 2015 je popolnoma zaustavil turistično gospodarstvo in turistične tokove v naslednjih dveh letih.

Hipoteza 2: Teroristi imajo popoln nadzor nad potovalnimi navadami oziroma odločitvami turistov, saj lahko z napadi spremenijo aktualnost oziroma privlačnost turistične destinacije.

Za izdelavo zaključne strokovne naloge bom uporabil študijo primera, in sicer kvalitativno in deskriptivno metodo. Najprej bom proučil in predstavil splošne pojme o turizmu in terorizmu, nato pa bom predstavil podatke o cenah počitniških ponudb in številu potovanj v Tunizijo pred in po napadu. Podatke o cenah počitniških ponudb in številu potovanj bom pridobil pri turistični agenciji Oasistours, ki je edini ponudnik turističnih aranžmajev za Tunizijo, nekaj pa sem jih pridobil med obiskom Tunizije s predstavniki turistične agencije Oasistours in slovenskimi novinarji leto dni po napadu.

Tako bom v prvem poglavju opredelil turizem in njegove vplive na razvoj države, ekonomijo in gospodarstvo. Nato se bom osredotočil na turizem v deželah v razvoju, poglavje pa sklenil s turizmom v Severni Afriki. V drugem poglavju bom izpostavil ranljivost turizma in nekoliko podrobneje predstavil terorizem, zaradi katerega je turizem najbolj ranljiv. Tretje poglavje bo pripadalo predstavitvi proučevane države, Tunizije. Tu bom na kratko predstavil zgodovino Tunizije in gospodarstvo od osamosvojitve naprej. V sklepnem delu tretjega poglavja bom s pomočjo slik predstavil kazalnike, ki opredeljujejo razvoj turizma. V četrtem poglavju bom predstavil današnjo podobo Tunizije in vpliv terorističnega napada na njeno turistično gospodarstvo. Svoje ugotovitve bom povzel v sklepu, kjer bom komentiral tudi zastavljene hipoteze in cilj.

1 TURIZEM

1.1 Opredelitev turizma

Turizem dandanes predstavlja dobrino široke potrošnje, ki ima zaradi sodobnega načina življenja pri ljudeh vse večji pomen. S potovanji ljudje zadoščajo potrebam po sprostitvi in odkrivanju novih krajev, kulinarike, ljudi in njihovih kultur, hkrati pa jim potovanja služijo za krepitev tako psihičnih kot fizičnih sposobnosti za opravljanje vsakdanjega dela. Za mnogo držav turizem predstavlja pomembno gospodarsko panogo, saj s pridobljenimi sredstvi lahko vlagajo v nadaljnji razvoj turističnih krajev in s tem prebivalcem zagotovijo nova delovna mesta (Babič, Bernik, & Krišelj, 1998, str. 13).

V preteklosti se je v različnih obdobjih oblikovalo veliko definicij turizma, ki pa so se med seboj bolj ali manj razlikovale. Prva znanstvena definicija, ki je dolgo veljala za najbolj pravilno, je bila Hunzikerjeva in Kraftova definicija, ki pravi: »Turizem je celota odnosov in pojavov, ki nastanejo zaradi potovanja in bivanja tujcev v nekem kraju, če to bivanje ne povzroči stalne naselitve in ni povezano s pridobitno dejavnostjo« (Bunc, 1986, str. 18).

Danes je zgoraj omenjena definicija zastarela, zato se je pod okriljem mednarodnega združenja turističnih strokovnjakov (v nadaljevanju AIEST) oblikovala in obstala novejša različica definicije, imenovana St. Gallenska definicija turizma, ki pravi: »Turizem je celota odnosov in pojavov, ki nastanejo zaradi potovanja in bivanja oseb, za katere kraj nastanitve ni niti glavno, ni stalno bivališče, niti kraj zaposlitve.« (Mihalič, 1998, str. 14).

Ob vsem naštetem velja omeniti tudi definicijo turizma, ki jo predstavlja Slovar slovenskega knjižnega jezika (v nadaljevanju SSKJ). SSKJ opredeljuje turizem kot pojav, ko kdo potuje in začasno spremeni kraj bivanja z namenom oddiha ter razvedrila, obenem pa dodaja, da gre za gospodarsko dejavnost, ki se ukvarja z zadovoljevanjem potreb turistov in nudenjem uslug (Turizem, b.l.).

Svojo definicijo ima tudi United Nations World Tourism Organisation (v nadaljevanju UNWTO), zato se mi zdi smiselno, da navedem tudi njihovo definicijo turizma, ki se glasi: »Turizem zajema aktivnosti posameznikov, ki potujejo in stanujejo v krajih izven svojega običajnega okolja za manj kot leto dni v namene počitka, v poslovne in druge namene.«

Ta definicija po Tugberk-u (2009) združuje tri merila, ki se uporabljajo za karakterizacijo potovanj. Da gre za turistično potovanje, morajo biti zajete aktivnosti, ki:

- se izvajajo izven kraja bivanja in dela,
- vključujejo potovanje in obliko prevoza od stalnega prebivališča do turistične destinacije,
- se dogajajo na turistični destinaciji.

1.2 Vpliv turizma na razvoj gospodarskega, kulturnega in ekonomskega okolja

Turizem vpliva na razvoj številnih področij, saj se v njegovem okviru spodbuja zaščita naravnega okolja, živalskega in rastlinskega ekosistema, oblikuje in krepi se ekološka zavest ter ohranja zaščita kulturnih znamenitosti. Turizem omogoča spoznavanje lokalne kulture, oživlja že skoraj pozabljene navade in običaje ter oblikuje in krepi narodno zavest. S socialne strani turizem krepi mir v svetu, zvišuje življenjski standard lokalnega prebivalstva, vpliva na varnost in promocijo turističnega kraja. Najpomembnejši vpliv pa ima turizem na ekonomijo in gospodarstvo, kar je podrobneje opisano v nadaljevanju.

1.2.1 Vpliv turizma na ekonomijo

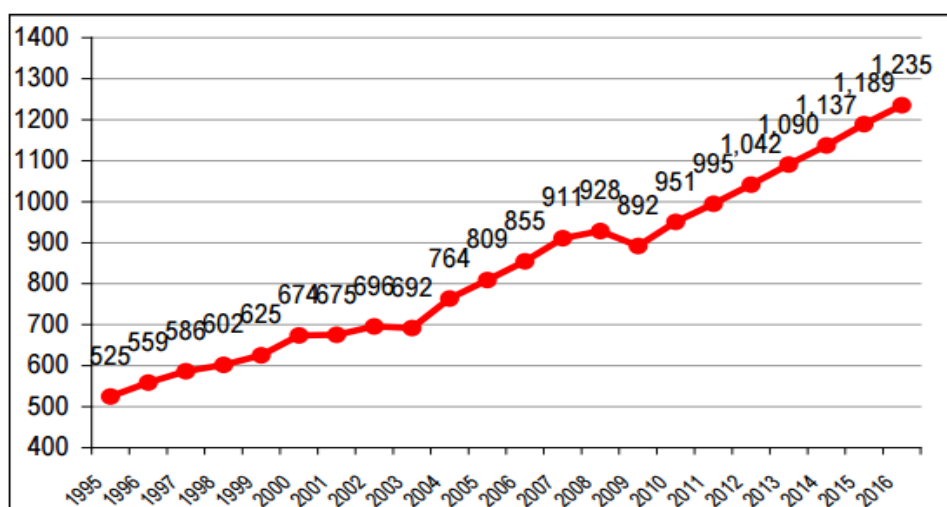
Turizem je gospodarska dejavnost, ki pritegne pozornost mnogih raziskovalcev, med drugimi tudi ekonomiste. S svojim razmahom predstavlja najhitreje razvijajoče področje 21. stoletja. Turistična dejavnost povezuje gospodarske, družbene, ekonomske in kulturne dejavnosti, zato je za mnogo držav razvoj turizma pomembna razvojna usmeritev ne glede na ekonomsko razvitost, politično usmerjenost ali kulturno raznolikost (Seljak, 2009).

Na turizem in njegov razmah ima velik vpliv globalizacija, saj zahteva neprestan razvoj in intenzivno prilagajanje spremembam in trendom globalizacije. Turizem z ekonomskega vidika predstavlja storitev, ki prihaja v ospredje družbe. Zaradi gospodarske rasti, višjega življenjskega standarda, modernizacije prometnih sredstev in povezav ter širitve mednarodnega prostora imamo pri ponudbah turističnih potovanj na izbiro raznovrstne turistične destinacije. Z globalizacijo se v turizmu odpirajo številne družbene možnosti, npr. spoznavanje drugih kultur, njihove kulinarike, običajev, načina življenja in njihovega prepričanja, hkrati pa se turisti naučimo spoštovanja in sprejemanja drugačnih ljudi. Z ekonomskega vidika je turizem obravnavan kot način in sredstvo za uresničevanje zelenih družbenih smeri razvoja (Seljak, 2009).

1.2.2 Vpliv turizma na gospodarstvo

Turizem se je v zadnjih letih razvijal tako hitro, da je postal eden izmed osrednjih svetovnih in družbenih storitvenih dejavnosti. Dotaknil se je večine segmentov ekonomije in družbe v razvitih in manj razvitih državah. Njegov velik vzpon na mednarodni ravni kaže tudi Slika 1, ki prikazuje mednarodne turistične prihode v milijonih od leta 1995 do 2016. Turistični prihodi so vsako leto naraščali, izjema je le leto 2009, ko je udarila svetovna finančna kriza, kar je razvidno tudi na Sliki 1.

Slika 1: Število mednarodnih turističnih prihodov med letoma 1995 in 2016 (v milijonih)

Vir: United Nations World Tourism Organisation, UNWTO World Tourism Barometer, 2017.

Slika 1 predstavlja število mednarodnih turističnih prihodov med letoma 1995 in 2016. Prihodi so skozi vsa leta naraščali, izjemoma je leta 2009 viden upad zaradi gospodarske krize.

UNWTO pravi, da je kljub številnim izzivom, zlasti tistih, ki so povezani z varnostjo, mednarodno turistično povpraševanje ostalo visoko. Mednarodna turistična potovanja še naprej močno naraščajo in prispevajo k ustvarjanju novih delovnih mest, s čimer omogočajo boljše pogoje za življenje po vsem svetu. Mednarodni turistični prihodi so v letu 2016 v primerjavi z letom 2015 narasli za 3,9 odstotne točke, kar predstavlja 46 milijonov več turističnih prihodov v primerjavi z letom 2015. Rast se je na različnih kontinentih različno izrazila, tako je na primer v Afriki po dveh letih izkupiček turističnih prihodov končno pozitiven in se odraža v osemodstotni rasti. V Evropi je bila rast okrog dwoodstotna, vendar se je med državami različno porazdelila (UNWTO, 2017).

Turizem je v enem stoletju doživel praktično popoln preporod. V nekaj desetletjih je potovanje prešlo iz dogodka, ki se zgodi enkrat v življenju v dogodek, ki se zgodi vsaj enkrat letno. Tedaj se je prestižna dobrina, za katero se je dolgo varčevalo, spremenila v potrebo, ki ji je treba čim večkrat zadostiti. Nova oblika turizma ne zajema le turizma v ožjem pomenu besede (prevoz, hotel, oddih, poležavanje na plaži), ampak tudi druge dejavnosti, kot so: spoznavanje novih kultur, običajev, arhitekture in naravnega okolja (Zupan, 2009).

V gospodarskem smislu turizem vpliva tudi na BDP. Denar, ki ga turisti porabijo v času dopustovanja ali na potovanjih, ima neposreden vpliv na BDP in njegovo zviševanje v določeni državi. Posredno vpliva tudi na razvoj ostalih dejavnosti in storitev, ki skupno oblikujejo turistično ponudbo. Če želimo v določeno okolje privabiti goste, moramo urediti prometno in komunalno infrastrukturo, marsikje tudi letalsko povezavo, ter oskrbovalne centre, kot so nakupovalni centri, pošte, zdravstvene ustanove in lekarne. Razvoj turističnega kraja omogoča odprtje novih delovnih mest, saj bolj urejeno okolje poveča turistično povpraševanje in privabi več gostov. To omogoči ljudem stalni vir dohodka in zmanjša potrebo po selitvah zaradi iskanja dela v drugih krajih. Poleg omenjenih pozitivnih lastnosti pa investicije v izgradnje hotelov, športnih objektov, parkirišč in v ostalo infrastrukturo pritegnejo kapital tako domačih kot tudi tujih investitorjev. Posledično zaradi gradnje delo dobijo tudi delavci, ki niso neposredno povezani s turizmom.

1.3 Turizem v deželah v razvoju

UNWTO vsako leto objavi podatke o turističnih tokovih v prejšnjem letu. Najpomembnejši podatek o razvoju turizma zagotovo predstavljajo mednarodni turistični prihodi. Sem spadajo tisti turisti, ki na destinaciji vsaj enkrat prenočijo. Podatki kažejo, da so se mednarodni turistični prihodi v letu 2015 povečali za 4,6 odstotka, kar številčno pomeni 52

milijonov več turistov glede na leto 2014. V letu 2015 je bilo zabeleženih 1186 milijonov mednarodnih turističnih prihodov. S tem podatkom je turizem že drugo leto zapored presegel milijardo mednarodnih turističnih prihodov, pri tem pa velja omeniti še, da je to šesto zaporedno leto z nadpovprečno mednarodno rastjo turizma po svetovni gospodarski krizi leta 2009.

UNWTO poudarja, da so bili turistični tokovi v letu 2015 pod vplivom treh velikih dejavnikov, ki so: močna nihanja deviznih tečajev, padec cen nafte in drugega blaga ter povečana skrb za varnost in zaščito (UNWTO, 2016).

Mednarodni turistični prihodi so po različnih kontinentih tako narasli kot upadli. Najbolj so narasli v Ameriki in Aziji (za skoraj 6 odstotkov), medtem ko so v Evropi, kot najbolj obiskani regiji, zrasli za 5 odstotkov. Prihodi na Bližnjem vzhodu so zrasli za 2 odstotni točki, medtem ko so v Afriki padli za 3 odstotne točke na račun slabših rezultatov v Severni Afriki, kar bo predmet proučevanja v nadaljevanju.

Po mednarodnih turističnih prihodih je še vedno vodilna Francija, sledijo ji Združene države Amerike (v nadaljevanju ZDA), Španija in Kitajska. Po prihodkih pa vodi ZDA pred Kitajsko, Španijo in Francijo. Na splošno so se v letu 2015 glede na prejšnje leto zgodile tri večje spremembe v vrstnem redu prihodov in prihodkov iz turizma. Po prihodkih se je glede na prejšnje leto Tajsko povzpela z devetega na šesto mesto, mesto Hongkong pa z desetega na devetega. Po prihodih se je Mehika z desetega mesta povzpela na deveto. Ostalih sprememb v letu 2015 glede na leto 2014 na desetih najbolj razvitih turističnih destinacijah ni bilo (UNWTO, 2016).

Da turizem vpliva na razvoj ostalih področij, govori tudi podatek, da je v letu 2015 več kot polovica vseh turistov odpotovala na destinacijo z letalom, in sicer 56 odstotkov vseh, kar se v preteklosti ni dogajalo.

Leto 2017 velja za leto trajnostnega razvoja turizma. UNWTO je izdala smernice, ki veljajo za razvoj trajnostnega turizma na vseh destinacijah, vključno z masovnim turizmom. Načela trajnosti se nanašajo na okoljske, ekonomske in socialno-kulturne vidike razvoja turizma. UNWTO pravi, da je treba vzpostaviti ravnotežje med tremi dimenzijami za zagotovitev dolgoročnega delovanja. Te tri dimenzije po UNWTO (2017) naj:

- preverijo optimalno uporabo okoljskih virov, ki predstavljajo ključni element pri razvoju turizma, ohranjajo ekološke procese in pomagajo pri ohranjanju naravne dediščine in biološke raznovrstnosti;
- upoštevajo socio-kulturno avtentičnost gostiteljic, ohranjajo kulturno dediščino in tradicionalne vrednote in prispevajo k medkulturnemu razumevanju in strpnosti;
- zagotovijo uspešne in dolgoročne gospodarske dejavnosti, ki zagotavljajo socialno-ekonomske koristi za vse (porazdeljene naj bodo enakomerno, tako da vsem nudijo

stalno zaposlitev in priložnost za zaslužek) ter socialne storitve, ki prispevajo k zmanjševanju revščine.

Obenem pa UNWTO tudi poudarja, da mora trajnostni turizem ohranjati visoko stopnjo zadovoljstva turistov, ki jim mora zagotoviti odlično izkušnjo in tudi z njihovega stališča spodbujati trajnostni turizem.

1.4 Turizem v Severni Afriki

V Afriki so v letu 2014 kljub krizi zaradi ebole zaznali znatno povečanje mednarodnih turističnih prihodov, saj so sprejeli 65,3 milijonov turistov. Povečal se je tudi mednarodni turistični prihodek, ki je znašal 43,6 bilijonov ameriških dolarjev. V letu 2014 je imela Afrika 5,8-odstotni delež celotnih svetovnih turističnih prihodov in 3,5-odstotni delež svetovnih turističnih prihodkov. Kot posledica uspešnega delovanja turizma se je povečalo število delovnih mest, in sicer na 8,7 milijona, kar je pol milijona več kot leto prej. V turizmu je v Afriki zaposlenih približno 20 milijonov ljudi, ki posredno ali neposredno delujejo za turistično industrijo. To pomeni, da turistični sektor predstavlja 7,1 odstotka vseh delovnih mest v Afriki. V delovni sektor so vključeni turistični vodiči, tolmači, hotelsko osebje, delavci v restavracijah in gostilnah, letalsko osebje in mala podjetja, ki ponujajo raznovrstne športne in druge aktivnosti na destinaciji. Po podatkih turistični sektor v Afriki sestavlja 8,1 odstotka celotnega BDP-ja Afrike (African Development Bank Group, 2015).

2 RANLJIVOST TURIZMA

Iz do zdaj napisanega lahko vidimo, da ima turizem vedno večji pomen v storitvenih dejavnostih. Njegova velika vloga se kaže v doprinosu tako k BDP-ju posamezne države kot tudi k svetovnemu BDP-ju. Za hitro razvijajočo se panogo je značilno, da se sprejemajo številni politični ukrepi in ureditve, ki tako ali drugače vplivajo na njen potek razvoja. Na njen razvoj vplivajo tudi različni dogodki in združenja, ki prinašajo nove predloge in zamisli. Vsi ti dejavniki lahko na razvoj vplivajo tako pozitivno kot tudi negativno. Glede na to, da v zadnjih letih spremljamo hitro rast in razvoj turizma, lahko sklepamo, da so imeli omenjeni dejavniki večinoma pozitiven vpliv. Kljub temu pa pri tem ne smemo zanemariti njihovih negativnih vplivov, ki omejujejo hiter razvoj turizma. Ranljivost turizma se kaže na različnih ravneh.

2.1 Družbeni, ekonomski in kulturni vplivi na razvoj turizma

Ranljivost turizma povzročajo družbeni vplivi, ki se razdelijo na tri področja, in sicer na naravno, kulturno in socialno področje.

Turizem povzroča veliko škodo naravnemu okolju v obliki onesnaževanja okolja, zraka, povzročanja hrupa in škode na flori in favni ter v ekoloških katastrofah. Za potrebe turizma se krčijo gozdovi in izsušujejo reke z namenom pridobitve zemljišč za izgradnjo nove infrastrukture. Zaradi tega mora turizem neprestano iskati nove rešitve in načine za ohranjanje neokrnjene narave, saj ima veliko turistov željo izkusiti kar se da naravnega in avtohtonega. Iz naštetih razlogov je izvajanje turizma na določenih območjih zelo omejeno, saj jim država ne dodeljuje potrebne dokumentacije za izgradnjo nove infrastrukture in s tem onemogoča razvoj. Pri tem sodeluje tudi lokalno prebivalstvo, saj želi naravo ohraniti neokrnjeno in nespremenjeno.

Na kulturnem področju turizem omejuje dejstvo, da so domorodci naveličani turistov, mnogi se počutijo tudi ogroženi, zato lastnih običajev in načina življenja ne želijo deliti z njimi. Predstavijo jim kulturo, ki jo želijo turisti, kar pa uničuje avtohtone kulturne značilnosti. Izgublja se tudi avtentičnost in oblikuje odrska avtentičnost. Lokalno prebivalstvo opušča tradicionalen način življenja.

Na socialnem področju se turizem bori z različnimi oblikami kriminala, s tatvinami, spolnimi zlorabami in prostitucijo, vse več pa je tudi zlorabljanja drog. Vse to negativno vpliva na odločitve turistov za dopustovanje na območjih, ki so izpostavljena zgoraj naštetim nevarnostim.

Z ekonomskega vidika turizmu največ težav povzročajo odtekanje denarnih sredstev zaradi visokih stroškov za ureditev infrastrukture, gradnje novih objektov, razvoja športnih aktivnosti in centrov, s katerimi lahko pritegnejo turiste, enostranski razvoj območij, prilagoditev zahtevam turizma ter sezonska narava turizma. Turizem za svoj razvoj in delovanje potrebuje veliko denarnih sredstev, dejansko pa je s strani države na tem področju zelo omejen. Zaradi tega se ne more razvijati dovolj hitro, da bi lahko izkoristil vse svoje potencialne na določeni turistični destinaciji, kot bi se lahko v primeru zadostnih sredstev. Ranljivost turizma se torej kaže v obsegu denarnih sredstev, ki jih določena država namenja razvoju turizma. Marsikatero gospodarsko manj razvite države razvoju turizma namenjajo več sredstev kot gospodarsko stabilnejše države, zato so uspešnejše pri trženju turizma, saj turistom ponujajo več raznolikosti za podobno ceno.

Članek iz leta 2012 z naslovom *Issues on Bali Tourism development and Community Empowerment to Support Sustainable Tourism Development* avtorja Sutawe (2012) pravi, da sta za zmanjševanje ranljivosti turizma nujno potrebna sodelovanje med pristojnimi osebami za posamezno področje in turizmom ter prizadevanje za razvijanje trajnostnega turizma. Trajnostni turizem si prizadeva pridobiti denarna sredstva s strani vladnih in nevladnih organizacij ter lokalnih skupnosti, ob tem pa se zavzema za preprečevanje uničevanja socialnega in kulturnega okolja, saj meni, da je s sodelovanjem vseh vpletenih lažje doseči hiter razvoj turizma.

Na drugi strani pa turizma ne omejuje le človeški faktor, temveč tudi komponenta, na katero ne more vplivati, temveč se ji s ponudbo lahko skuša zgolj prilagajati. Ta komponenta je sezonska naravnost turizma. Veliko turističnih destinacij je omejenih na sezonsko delovanje. Turistična sezona večinoma traja nekaj mesecev v letu, preostali del leta pa ljudje, zaposleni v turizmu, živijo od prihrankov iz sezonskega dela leta. To težavo skušajo rešiti tako, da razvijajo številne dodatne dejavnosti in izgrajujejo objekte z namenom, da bi podaljšali sezono ter s tem povečali prihodke.

2.2 Terorizem

Obstaja še veliko dejavnikov, ki vplivajo na ranljivost turizma, vendar je eden izmed najpomembnejših zagotovo terorizem. Ker terorizem predstavlja globalni problem, ki ne zajema le turistične panoge, temveč posega tudi na področje človeške varnosti, ga bom predstavil bolj podrobno. Pojem terorizem ima kot pojem mnogo razlag, zato bom na začetku predstavil razlage različnih avtorjev, v nadaljevanju pa opisal nekaj bistvenih vrst in pojavnih oblik terorističnih napadov.

2.2.1 Opredelitev terorizma

Beseda terorizem etimološko izhaja iz latinske besede terror, terroris pa pomeni močan strah, nasilje in strahovlado (Pettiford & Harding, 2005, str. 33).

SSKJ terorizem opredeljuje kot uporabo nasilja, zlasti proti političnim nasprotnikom, s katerimi se želi doseči, da se nekdo boji in se ne upa ravnati tako, kot hoče (Terorizem, b.l.).

Pavič (2009, str. 23) je v svoji knjigi Terorizem smo ljudje zapisal: »O terorizmu govorimo, če neka organizirana skupina z nezakonitimi nasilnimi dejanji ustrahuje širšo populacijo ali drugo, praviloma večjo skupino, za doseganje političnih sprememb v okolju.«

Zanimivo razlago terorizma je zapisal tudi Čaleta (2010, str. 32), ki pravi: »Pri definiranju se osredotočamo na terorizem, ki za doseganje svojih ciljev načrtno uporablja nasilje in s tem vpliva na politično oblast. Tak terorizem je racionalno utemeljen, kar pomeni, da ima jasno politično sporočilo oz. program ter tako deluje v imenu nekega širšega družbenega interesa.«

2.2.2 Vrste terorizma

Državni terorizem: Že sama besedna zveza državni terorizem pove, da je v tej vrsti terorizma glavna tarča napada država s svojimi organi in institucijami.

Pavič (2009) je zapisal, da je državni terorizem lahko usmerjen proti celotni družbi ali samo proti določenim družbenim skupinam v izbrani državi. Opredelil ga je kot sistemsko uporabo nasilnih dejanj s ciljem rušenja določenih družbenih skupin in posameznikov. V marsikateri državi se je državni terorizem uporabljal kot orodje notranje ali zunanje politike.

Za državni terorizem torej velja vsako izvajanje nasilja nad posameznikom ali skupino ljudi, k čemur sodi tudi zastraševanje s strani politike, tako znotraj države kot tudi zunaj njenega ozemlja, ki ni opredeljeno v mednarodnih aktih, z namenom doseči politične, strateške, gospodarske ali druge učinke. V napisani definiciji je zajeta funkcija notranjepolitičnega in zunanjepolitičnega državnega terorizma.

Nacionalistični terorizem: Nacionalistični terorizem poteka med ekstremnimi skupinami, ki v svojih terorističnih organizacijah ne stremijo k pretiranemu nasilju, temveč jih skrbno načrtujejo. Pri svojih dejanjih jim je pomembno zgolj to, da postanejo vidni in prepoznavni v svetu. Dandanes na svetu deluje veliko nacionalističnih terorističnih organizacij, med katerimi so: Irska republikanska armada (IRA), Palestinska osvobodilna organizacija (PLO), Baskovska separatistična organizacija (ETA), Kurdska delavska stranka Fronta narodne osvoboditve in druge (Pavič, 2009).

Verski terorizem: Verski terorizem je oblika nasilja, kjer želijo predstavniki določene religije uresničiti svoje cilje na nasilen način in s tem doseči radikalne spremembe. Verski terorizem je ena izmed najnevarnejših oblik terorizma, saj ga ne sestavljajo le skupine, ampak se za teroristična dejanja odločajo tudi posamezniki. Ravno ti posamezniki predstavljajo največjo nevarnost, saj so za svoj cilj pripravljene izgubiti tudi svoje življenje. Z uporabo nasilja skušajo uresničiti božje zapovedane cilje svoje religije, zato svoja dejanja največkrat opravičujejo z vero. Tovrstni izvajalci terorističnih napadov imajo raznolik izbor tarč, saj menijo, da bo njihovo početje povzročilo spremembe v širokem obsegu (Cerar, 2011).

Najbolj razpoznavne teroristične skupine so Al Kaida, palestinski Hamas, libanonski Hezbolah in japonski Aum Šinrikjo (Pavič, 2009).

2.2.3 Pojavne oblike terorističnih napadov

Ob iskanju razlag različnih pojavnih oblik terorističnih napadov naletimo na mnogo definicij, ki jih vsak razlaga na svoj način. Najpogostejše pojavnosti oblike terorističnih napadov so: izsiljevanje, atentati, ugrabitve, požigi, postavljanje eksplozivnih teles, sabotaže, samorazstrelitve, lažni preplahi, oboroženi ropi in napadi.

Atentat: Gre za skrbno načrtovan teroristični napad, pri katerem so tarča ljudje na vodilnih položajih v državi, npr. predsednik in senatorji. Glavno sporočilo takšnega napada širši javnosti je, da ni nihče dovolj zaščiten ter da je vsak ranljiv in dosegljiv (Rojec, 2010).

Požig: Za požige ni potrebno posebno znanje ali predznanje in tudi ne uporaba kakega posebnega orožja. Akcije veljajo za manj odmevne, največkrat pa se uporabljajo z namenom uničenja sledi ali zastraševanja.

Postavljanje eksplozivnih teles: Ta oblika terorističnega napada za napadalce predstavlja najvarnejšo obliko, saj jim po postavitvi eksplozivnega telesa omogoča varen umik. Pri tej obliki je potrebna dobra organiziranost napada in ljudi, ki pri njem sodelujejo. Pri izdelavi eksplozivnih teles imajo teroristi zelo lahko delo, saj so materiali poceni in lahko dostopni. Navodila za izdelavo teh teles lahko najdemo na spletu (Rojec, 2010).

Samorazstrelitev: Pri samorazstrelitvi gre za povsem drug koncept, saj predstavlja smrt tudi za teroriste. Sem spadajo samomorilci, ki z uporabo eksploziva namensko storijo samomor, da bi pri tem umorili čim več civilistov ali povzročili čim več materialne škode. Ti teroristični napadi so največkrat načrtovani na verski osnovi, redko pa je vzrok lahko tudi duševna neuravnovešenost, vendar ti samomorilci ne načrtujejo terorističnih operacij (Pavič, 2009).

Lažni preplah: V prvotnem pomenu lažni preplah z razstrelitvijo ali bombnim napadom ne povzroča smrtnih žrtev ali materialne škode. Ta oblika predstavlja predvsem posredno nevarnost, saj lahko veliko število lažnih preplahov v vojaških, družbenih ali državnih objektih postopoma oslabi varnostne službe pri odzivnosti, saj sklepajo, da gre za lažen preplah in se ne odzovejo dovolj hitro (Pavič, 2009).

Zaradi tako velikega števila oblik terorističnih napadov je napadalce težje odkriti, zato so pri svojem delu zelo uspešni. V večini primerov je njihov cilj doseči pozornost neke ciljne skupine na državni ali mednarodni ravni, največkrat na političnem področju. S tem želijo povzročiti korenite spremembe v smeri svojih zamisli in načrtov.

3 TUNIZIJA

Ker Tunizija predstavlja osrednji del zaključne naloge, jo bom predstavil nekoliko podrobneje. Opredelitev bom razdelil na tri podpoglavja; naprej bom predstavil zgodovino Tunizije, nato gospodarstvo, na koncu pa še razvoj turizma v Tuniziji.

3.1 Zgodovina Tunizije

Zgodovina današnje Tunizije sega v 10. stoletje pred našim štetjem, ko so se tja med iskanjem vode in hrane naselili prvotni naseljenci. To so bili nomadi feničanskega rodu, ki

so bili glavni pobudniki za nastanek velikega mesta Kartagina, ki je svoj razcvet doživela v 6. letu pr. n. št. Bila je antično feničanska kolonija v severni Afriki, ki je vladala v Sredozemlju do leta 146 pr. n. št., ko so jo porazili Rimljani. Ti so izkoristili njeno dobro strateško lego, saj je Kartagina postala drugo največje mesto rimskega imperija. Mesto so izkoristili za pridelovanje žita, zelenjave in sadja, trgovati pa so začeli s keramiko, tekstilom in bombažem. V 7. in 8. stoletju so tunizijsko ozemlje zavzeli arabski muslimani. Tako so ozemlje zavzemala tudi druga ljudstva, vse do leta 1881, ko so ga okupirali Francozi. Tedanji tunizijski vladar Bej Ahmad Ibn Mustafa si je prizadeval preprečiti kolonizacijo Evropejcev, vendar mu ni uspelo. V svojih poskusih je zašel v finančno odvisnost od Francije, medtem ko je skušal politično, kulturno in gospodarsko posodobiti deželo. Takrat je bila podpisana pogodba, ki je omogočila nastanek francoskega protektorata, kar je povzročilo priseljevanje Evropejcev, ki so začeli voditi tunizijsko gospodarstvo. Kmalu so se začela razmišljanja o osamosvojitvi, pri čemer je bil glavni pobudnik Habib Bourguiba. Ta je leta 1934 mlado tunizijsko stranko, ki je težila k osamosvojitvi, preoblikoval v stranko Neo Destour, kar pomeni Nova ustava. Stranko so nemudoma zavrnil, Bourguibo pa istega leta zaprli. Iz zapora je bil izpuščen leta 1943, vendar so ga leta 1952 ponovno zaprli, ker je na skrivaj še vedno deloval za osamosvojitve. Leta 1956 je Habibu Bourguibi le uspelo doseči samostojnost, takoj zatem pa je postal tudi predsednik države z vodenjem politike neuvrščenih. Naslednje leto je s sodelovanjem Francije in ZDA odpravil monarhijo in razglasil republiko Tunizijo (Berčič, 2007; Ferjančič, 2015; History, b.l.).

Po tem, ko se je Tunizija osamosvojila, je pod vodstvom Bourguibe zaživela veliko bolj liberalno kot prej. Osredotočili so se na ekonomski razvoj, pri čemer so sestavili desetletni načrt razvoja, ki je temeljil na državnem nadzoru in pobudi v razvoj industrije in kmetijstva. Načrt je bil leta 1964 s podporo Bourguibe tudi sprejet. Glavni pobudnik razvoja desetletnega načrta Ahmad Ben Salah je bil kmalu zatem odstavljen, ker je za razvoj kmetijstva skušal izrabiti Tunizijce. Vodstvo je Bourguiba nato zaupal tehnokratom, ki so bili naklonjeni liberalizaciji (Janželj, 2007).

Odstranitev Ben Salaha je povzročila velike spremembe v razvoju države, saj so se začeli osredotočati na strategijo usmerjanja ekonomije navzven, na nove, predvsem evropske trge. Namen je bil vstopiti na mednarodni trg dela. V Tuniziji je med leti 1970 in 1977 industrija doživela popoln razcvet, o čemer pričata podatka o odprtju več kot 500 tovarn v tuji lasti in 100 novih državnih podjetij s področja težke industrije. S tem so se odprla nova delovna mesta, vendar to ni povzročilo zmanjšanja brezposelnosti. Na visoko brezposelnost je vplivalo več dejavnikov; glavni so bili nizke plače, povečanje števila prebivalstva in začetek zaposlovanja žensk v poklicih, ki so bili v preteklosti rezervirani za moške (Perkins, 2004). V tem obdobju je bila gospodarska rast povprečno osem odstotna, a so kljub temu nastale številne težave in nesoglasja, kar je povečevalo vrzel med bogatimi in revnimi. Večanje nezadovoljstva delavcev je leta 1977 pripeljalo do številnih stavk, ki so vrh dosegle 26.01.1978, ko so izgredi povzročili 100 žrtev. Ta dan so obeležili kot

»Črni četrtek«, vendar so se kljub velikemu številu žrtev stavke nadaljevale (Janželj, 2007).

Osemdeseta leta je Tunizijo prvič po neodvisnosti zaznamovala negativna gospodarska rast. Glavni vzrok za negativno gospodarsko rast je bila slaba politika, ki je privedla do notranje in zunanje neuravnovešenosti. Vlada je bila prisiljena iskati pomoč pri Svetovni banki in Mednarodnem denarnem skladu, kar je posledično povzročilo znižanje stroškov subvencije osnovnih živil. To je leta 1984 povzročilo zvišanje cen osnovnih dobrin; cena kruha se je povečala za dvakrat, kar je sprožilo upore po vsej državi.

Odločilno obdobje za Tunizijo je bilo oktobra 1987, ko je Bourguiba imenoval Ben Alija za premierja. Ben Ali je v noči iz 6. na 7. november odstavil Habiba Bourguibo zaradi psihičnega poslabšanja in ekscentričnega vedenja. S pomočjo zdravnikov so ugotovili, da Bourguiba ni več sposoben vladati, zato je Zine al-Abdine Ben Ali prevzel predsedstvo, Habib Bourguiba pa je se je umaknil v Monastir, kjer je leta 2000 v starosti 97 let umrl (Rogerson & Baring, 1998).

Prihod Ben Alija na oblast je ljudstvu vtil mnogo optimizma in volje, saj jim je obljubil korenit izhod iz preteklosti in ob tem spisal petnajst pomembnih točk za prihodnost države. Kot največjo prioriteto je navedel zaposlovanje. Ostale pomembne točke so bile: šola prihodnosti, investiranje v učenje, nova obzorja za ženske, višji življenjski standard, večja moč državljanov pri odločanju, svobodna družba in kultura, temelječa na toleranci in solidarnosti. Ben Ali je obljubil demokratizacijo političnega življenja in pomilostil politične zapornike. Leta 1989 so bile prve svobodne volitve, ki so se jih smele udeležiti leve in islamske opozicijske stranke, vendar so na volitvah pridobile malo parlamentarnih sedežev (Krušič, 1997).

Na volitvah leta 1999 se je Ben Ali prvič soočil z opozicijo, vendar so na koncu tudi opozicijski glasovalci podprli Alija, ki je volitve dobil z 99,44 odstotka glasov (Perkins, 2004).

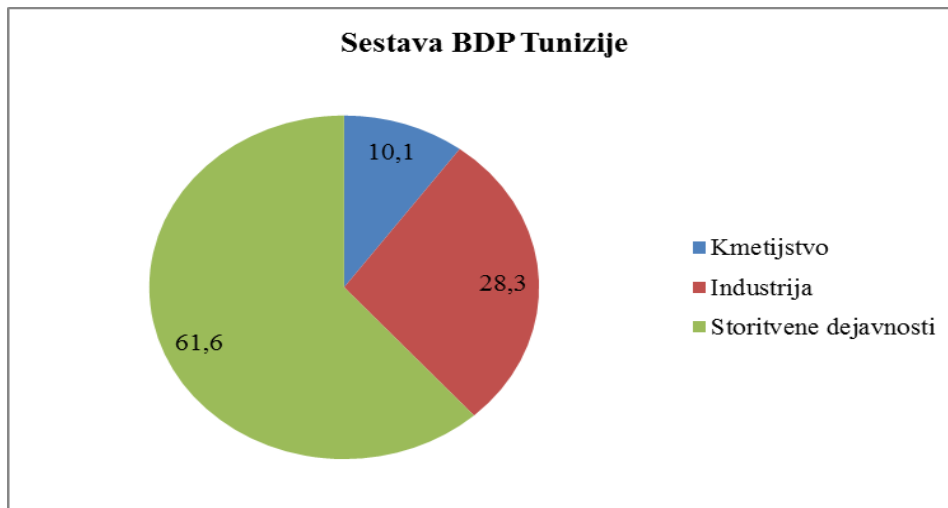
Tunizija je od osamosvojitve naprej delovala po dveh podobnih sistemih njihovih voditeljev in v liberalnem smislu zelo napredovala. Kaj je povzročilo velike spremembe za Tunizijo, bo predstavljeno v nadaljevanju.

3.2 Gospodarstvo v Tuniziji

Da lahko govorimo o spremembah na področju gospodarstva v Tuniziji, moramo dobro poznati, katere panoge predstavljajo gonilno silo v gospodarstvu in prinašajo največ sredstev za nadaljnji razvoj. Od osamosvojitve leta 1956 Tunizija velja za eno izmed najbolj razvitih in najuspešnejših afriških držav. Iz kmetijsko nastrojene države se je razvila v državo, ki je razvita na vseh gospodarskih področjih. Največjega napredka so bile

deležne storitvene dejavnosti, kar je razvidno tudi iz spodnje slike, na kateri je prikazan BDP iz posameznih sektorjev v letu 2016. V okviru storitvenih dejavnosti je bil ravno turizem deležen največjega razcveta.

Slika 2: Doprinos BDP Tunizije iz posameznih sektorjev v letu 2016 (v odstotkih)

Vir: Central Intelligence Agency, *The World Factbook: Economy Tunisia*, b.l.

Iz Slike 2 je razvidno, da je v letu 2016 storitveni sektor prinesel več kot polovico celotnega doprinosu BDP-ju. V preteklosti je večji del pripadal kmetijstvu, vendar ga je z modernizacijo in razvojem storitveni sektor prehitel, saj zaradi ugodne lege in podnebja preko turizma prinaša večje koristi.

Da je Tunizija lažje sledila napredku svetovnih velesil, je morala pristopiti k raznim sporazumom in organizacijam. Med drugim je leta 1990 pristopila k Sporazumu o carinah in trgovanju, kasneje pa se je vključila v Svetovno trgovinsko organizacijo. Leta 1996 je država sklenila sporazum o sodelovanju z Evropsko unijo, kar je sprostilo ovire za razvoj proste trgovine. S privatizacijo si je prizadevala zmanjšati visoko brezposelnost in utrditi stabilno gospodarsko rast.

Na gospodarsko politiko močno vpliva tudi finančna politika. Do leta 2006 so zmanjšali proračunski primanjkljaj na 2,3 odstotka BDP-ja in povečali varčevanje na 26 odstotkov BDP-ja. Da je finančna politika neusmiljena, govori tudi podatek, da je inflacija v letu 2006 v primerjavi z letom 1987 upadla iz 8,1 odstotka na 4,2 odstotka (Berčič, 2007).

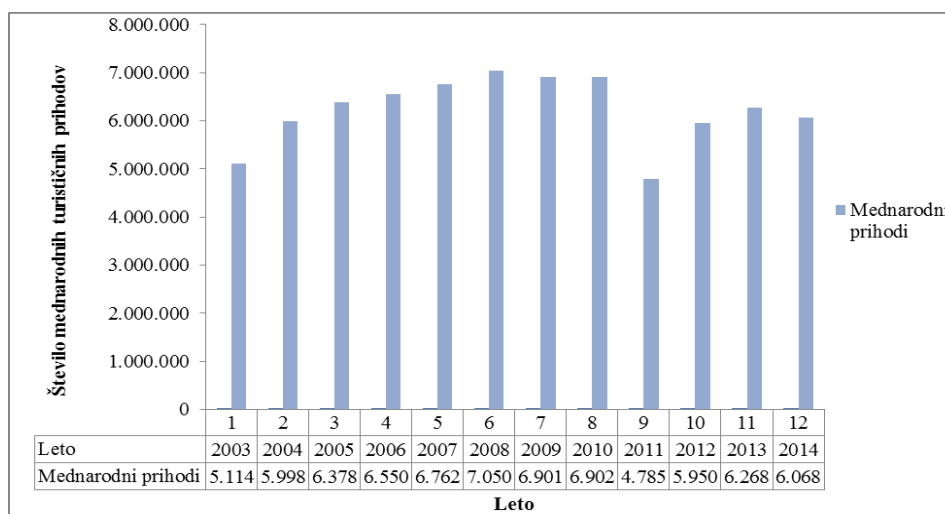
Turizem v novejšem obdobju Tunizije sestavlja glavni del gospodarstva, zato bo njegov razvoj v nadaljevanju predstavljen nekoliko podrobneje.

3.2.1 Razvoj turizma

Razvoj turizma poteka že od osamosvojitve leta 1956 naprej. Pri tem so ga večkrat zadrževale številne omejitve, ki so jih reševali s sprejemanjem različnih ukrepov, s podpisi sporazumov in priključitvami v mednarodne organizacije.

O poteku razvoja govorijo število prihodov turistov in njihova potrošnja, število zasedenih hotelov ter turistični doprinos k BDP-ju po letih. Vse to je prikazano in razloženo s pomočjo spodnjih slik, ki prikazujejo stanje v tem tisočletju.

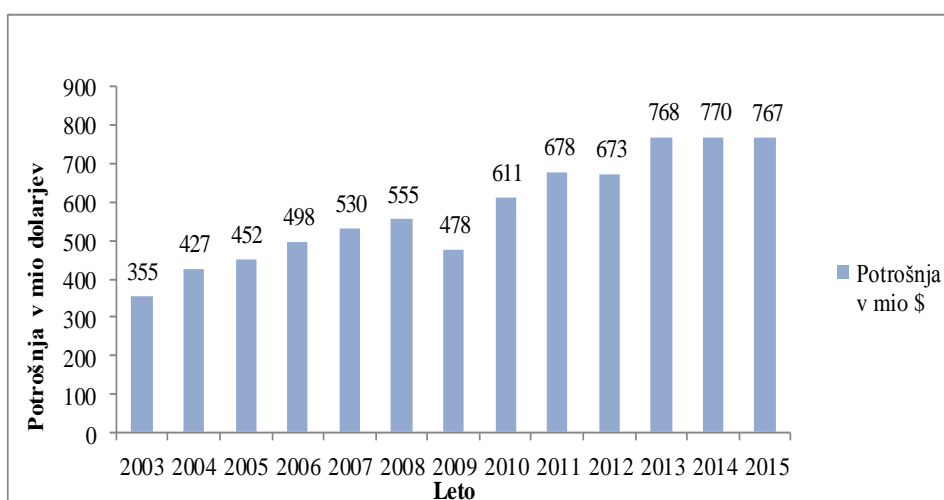
Slika 3: Število mednarodnih turističnih prihodov v Tunizijo med letoma 2003 in 2014

Povzeto in prirajeno po Knoema, *World Data Atlas: Tunisia-Number of arrivals, 2014b*; UNWTO – United Nations World Tourism Organisation, *Tourism Highlights 2016 Edition, 2016*.

Iz Slike 3 je razvidno, da je od leta 2003 število mednarodnih turističnih prihodov v Tunizijo konstantno naraščalo, vse do leta 2008, nato pa je bilo število do leta 2011 približno enako. Opazimo lahko, da je leta 2011 prišlo do velikega upada mednarodnih turističnih prihodov. Upad je najverjetneje povzročil začetek arabske pomladi v letu 2010, saj je tistega leta v državi vladal velik nered, zato so državljani protestirali na ulicah. Država je na račun nemirov in protestov izgubila sloves varne države, zaradi česar se ljudje niso več toliko odločali za njen obisk. To pa ni trajalo dolgo, saj je že leta 2012 število mednarodnih turističnih prihodov zopet začelo naraščati, vse do padca v letu 2015, ki ga je povzročil teroristični napad.

Slika 4: Slika potrošnje v Tuniziji od leta 2003 do 2015

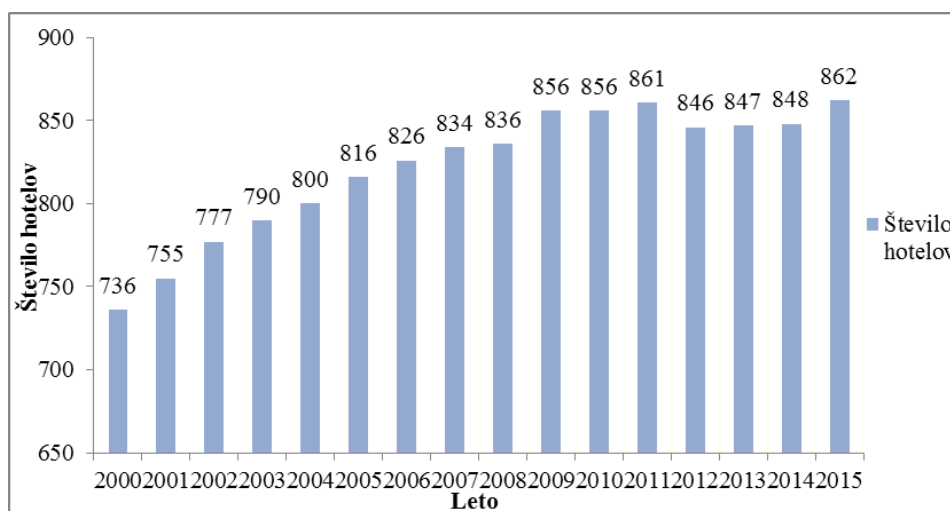

Povzeto in prirejeno po Knoema, World Data Atlas: Travel & Tourism Total Contribution to GDP, 2014a; UNWTO – United Nations World Tourism Organisation, Tourism Highlights 2016 Edition, 2016.

Iz Slike 4 je razvidno, da je potrošnja iz mednarodnih prihodov naraščala iz leta v leto. Ob hkratnem spremljanju obeh slik lahko vidimo, da se je ob povečevanju števila mednarodnih prihodov hkrati povečevala tudi mednarodna potrošnja. Vsakoletno povečevanje prihodkov iz mednarodne potrošnje je omogočalo, da se je turizem vsako leto dodatno razvijal.

Ob spremljanju zgornjih slik lahko naredimo zaključek, da je glavni cilj turizma privabiti čim več turistov. Ob večanju števila prihodov turistov se vzporedno večja tudi potrošnja, saj večje število turistov pomeni večjo potrošnjo.

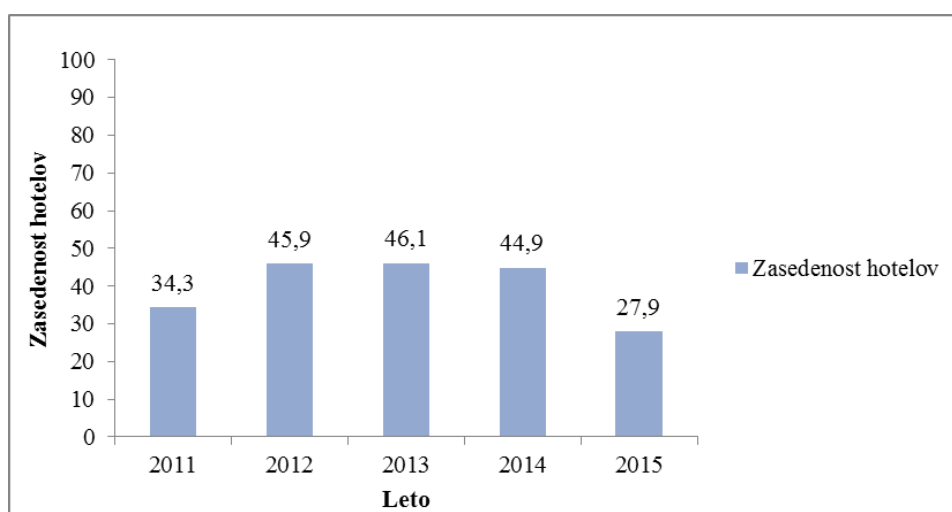
Slika 5: Število hotelov med letoma 2000 in 2015

Povzeto in prirejeno po United Nations World Tourism Organisation, *UNWTO Tourism Highlights 2016 Edition*, 2016; Poslovna aplikacija, b.l.

Že zgoraj smo lahko opazili, da se je tunizijski turistični sektor z leti konstantno razvijal. To dokazujejo tudi podatki o rasti števila hotelov. V zadnjih petnajstih letih je bilo na novo zgrajenih nekaj več kot sto hotelov. Vendar pa lahko opazimo tudi, da je bilo v določenih letih število na novo zgrajenih hotelov manjše kot leto poprej. To je bilo leta 2012, kar je bilo verjetno posledica arabske pomladi. Tudi v naslednjih dveh letih lahko opazimo, da se število hotelov ni višalo enako kot v preteklih letih, iz česar lahko sklepamo, da je arabska pomlad pustila svoj pečat tudi v naslednjih letih. V letu 2015 je število na novo zgrajenih hotelov zopet naraslo, vendar lahko zaradi terorističnega napada, ki se je zgodil v tem letu, sklepamo, da je število hotelov v letu 2016, za katerega ni podatkov, zopet upadlo.

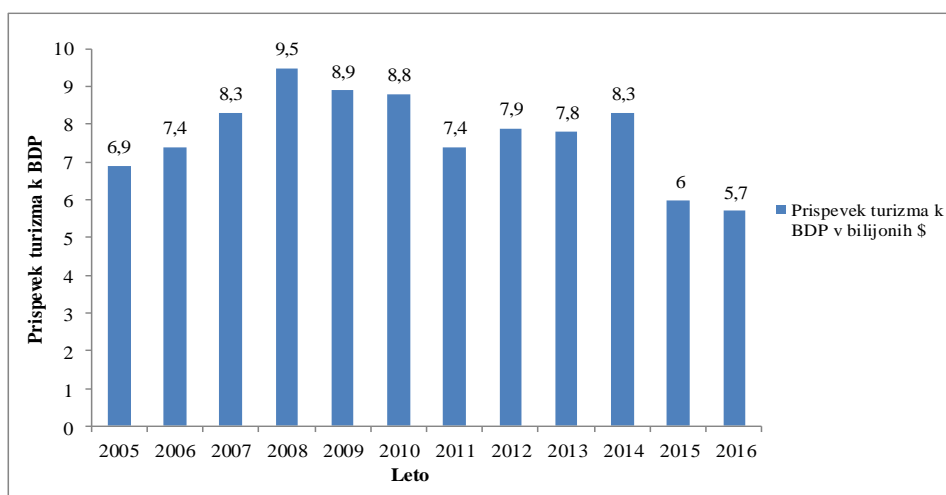
Slika 6: Zasedenost hotelov med letoma 2011 in 2015 (v odstotkih)

Vir: United Nations World Tourism Organisation, *UNWTO Tourism Highlights 2016 Edition*, 2016.

Še pomembnejši podatek kot število na novo zgrajenih hotelov pa predstavlja njihova dejanska zasedenost. To od leta 2011, po katerem se je zgodilo največ sprememb, prikazuje Slika 6. Stopnja zasedenosti je bila leta 2011 dokaj nizka, to pa je lahko razlog za padec v številu na novo zgrajenih hotelov v naslednjem letu, kar je razvidno iz slike o številu hotelov na Sliki 5. V naslednjem letu je bila zasedenost za več kot deset odstotkov višja, čemur je lahko botroval padec cen turističnih aranžmajev za Tunizijo zaradi vpliva arabske pomladi na zmanjšano število turistov. V letu 2013 je bila zasedenost hotelov najvišja, kar sovpada s potrošnjo, saj je bila ravno v tem času med najvišjimi. V letu 2015 je stopnja zasedenosti ponovno upadla, in sicer za skoraj 20 odstotkov v primerjavi s prejšnjimi leti. Razlog je teroristični napad, ki se je zgodil junija tega leta, kar je povzročilo padec turističnih prihodov v drugi polovici leta.

Slika 7: Doprinos turizma Tunizijskemu BDP-ju po letih 2005–2016 (v bilijonih dolarjev)

Povzeto in prirejeno po Knoema, *World Data Atlas: Travel & Tourism Total Contribution to GDP, 2014*.

Doprinos turističnega sektorja k BDP-ju je za vsako državo, ki je odvisna od turizma, najpomembnejši, zato ga ne gre zanemariti. V Sliki 7 je predstavljen prispevek turističnega sektorja k tunizijskemu BDP-ju v bilijonih ameriških dolarjev. Opazimo lahko podobno situacijo kot zgoraj. Z večanjem števila mednarodnih turističnih prihodov in večanjem števila hotelov se je večal tudi turistični doprinos k tunizijskemu BDP-ju. Ob začetku arabske pomladi konec leta 2010 je viden nekoliko večji upad doprinosa turističnega sektorja, a se je začel že leto kasneje zopet dvigovati. Doprinos je v letu 2015, podobno kot pri zasedenosti, upadel. Tak upad lahko povzroči le neki velik dogodek, kot je teroristični napad, ki je znižal doprinose skoraj za četrtino.

4 TUNIZIJA DANES

Današnji izgled Tunizije je precej drugačen, kot je bil v preteklosti, saj se je v zadnjih osemdesetih letih veliko spremenilo. O zgodovinskih dogodkih, ki so postavili temelje

današnje Tunizije, je bilo dorečenega že marsikaj, zato zdaj pozornost namenimo dogajanjem v zadnjih desetih letih, ko je Tunizijo zaznamovala arabska pomlad.

4.1 Arabska pomlad

Da lahko analiziramo vpliv arabske pomladi na Tunizijo, moramo sprva spoznati, kaj arabska pomlad je, kje se začela in kakšne vplive je imela na nadaljnjo dogajanje.

Arabska pomlad v arabskem jeziku pomeni arabski upor, ki je v arabskem svetu povzročil številne demonstracije in proteste. Val protestov in demonstracij se je začel 18.12.2010 v Tuniziji, a se je kmalu razširil na večino arabskih držav. Posledice teh protestov in demonstracij se kažejo še dandanes (Podlesnik, 2012).

Začetku arabske pomladi so botrovali naslednji razlogi: korupcija v politiki, kršitve človekovih pravic, visoka inflacija, brezposelnost in energetska kriza. Ker razlogov ni bilo malo, je bil za sprožitev arabske pomladi potreben le en dogodek. Uvod v proteste se je zgodil 17.10.2010, ko si je šestindvajsetletni Mohamed Bouazizi v znamenje protesta in obupa nad državnimi razmerami v Tuniziji vzel življenje s samosežigom. Šlo naj bi za mladega univerzitetno izobraženega fanta, ki kljub visoki stopnji izobrazbe ni dobil zaposlitve, zato se je preživljal kot prodajalec zelenjave. Bouazizi je za posledicami opeklin umrl nekaj dni po samosežigu, njegova smrt pa je v Tuniziji na ulice pognala na tisoče ljudi, ki so zahtevali reforme in odhod predsednika države Zina el Abidina Ben Alija (STA, 2011).

Protesti so se hitro razširili v večino arabskih držav, in sicer v Egipt, Libijo, Jemen, Bahrajn, Sirijo, Alžirijo, Irak, Jordanijo, Kuvajt in Maroko.

V arabskem svetu je glavna vera islam, ki je že od davne preteklosti razdeljen na sunite in šiite. To sta dve skupini, ki sta se skozi zgodovino menjavali na vodilnih položajih in tako je še danes. Omenjeni skupini ne priznavata druga druge, zato je do sporov prihajalo že v preteklosti. Ekonomsko in gospodarsko stanje je bilo zelo slabo, zato države z gospodarskim poslovanjem niso bile zmožne pokriti nastalih stroškov, kar je povzročilo še večjo brezposelnost in posledično hudo revščino. Zaradi šibkega gospodarstva država ni zmogla več nadzorovati stanja, kar je pripeljalo do protestov in nasilnih spopadov med civilisti in ljudmi na vodilnih položajih. V spopadih so poškodovali veliko infrastrukture, za katero še dandanes ni na voljo dovolj sredstev za obnovitev. Tako se gospodarstvo počasi razvija, države pa se zaradi reform, ki so jih državljanom obljubile na protestih, vse bolj zadolžujejo, zato se ne morejo rešiti iz začaranega kroga (Ferjančič, 2015).

S protesti je ljudstvo v Tuniziji želelo doseči spremembo režima in s tem diktaturo oziroma navidezno demokracijo spremeniti v pravo demokracijo. Vendar so bila njihova pričakovanja prevelika, saj je Tunizija država, ki v vsej svoji zgodovini demokracije ni poznala. Postopki za demokracijo so dolgotrajni in zahtevajo veliko sprememb, zato bo za

prehod v demokratično delovanje potrebnega še nekaj časa. Kljub temu si prizadevajo, da bi svoje sisteme čim bolj prilagodili demokraciji. Problem za demokracijo predstavlja prevladujoča islamistična vera, saj njen sistem ne deluje nič kaj demokratično. Dodatno težavo predstavlja tudi sestava prebivalstva, ki se deli na sunito, šiito, kurde, kristjane in druge, ki imajo svoje poglede in prepričanja. Ob tem se poraja vprašanje, kakšen demokratičen sistem si želijo ljudje postaviti v državah, ki so bile deležne arabske pomladi. Prav tako je gospodarstvo po arabski pomladi v razkroju. Potreben je ponoven zagon, za kar je potrebnih veliko sredstev, to pa povzroča ponovno zadolževanje številnih držav. Zato je za njihovo prihodnost in nadaljnji razvoj zelo pomembno, kam bodo vlagali svoja sredstva. Če želijo razvoj demokratičnega sistema, je nujno potrebna rast srednjega sloja, ki pa je ni zaznati, saj večina ljudi živi na robu revščine. V Tuniziji je v zadnjih letih opaziti institucionalizacijo, kar pomeni razvoj državnih organov, kot so parlament, politične stranke in sodni sistem (Ferjančič, 2015).

Za uveljavitev demokratičnega sistema je treba ljudi ozaveščati o demokraciji in jih poučiti o pomenu izobraženosti ter pismenosti. Za hitrejši prehod v demokracijo bi bilo dobro prečistiti tudi sistem in z vodilnih položajev odstraniti vse dosedanje ljudi, saj ti z uveljavljanjem svoje volje še dandanes onemogočajo konkretne spremembe in novosti. Videli smo lahko, da je Tunizija v obdobju tranzicije, kjer so spremembe stalnica, zato je napredek enkrat večji, drugič manjši. Ob vseh omenjenih težavah pa arabske države ogroža tudi terorizem, ki še dodatno omejuje razvoj.

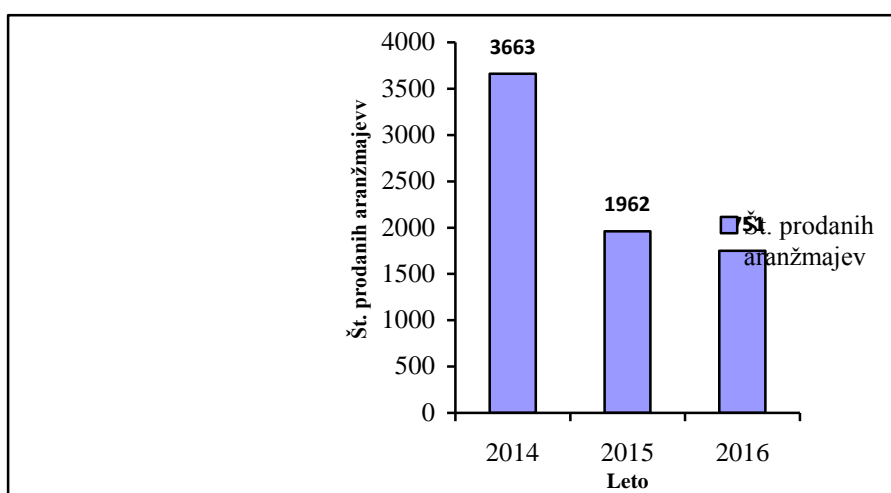
4.2 Primer povpraševanja po počitnicah v Tuniziji po terorističnem napadu

Vpliv terorističnega napada, ki se je zgodil 26.06.2015, na turizem in posledično na razvoj Tunizije bom predstavil s pomočjo podatkov, ki sem jih pridobil od turistične agencije Oasistours.

Terorističen napad se je zgodil 26.06.2015, in sicer v obmorskem mestu Sousse na plaži blizu znanega turističnega hotela. V napadu je bilo ubitih 38 ljudi, ki so bili naključno izbrani. Največ žrtev je bilo angleškega, nemškega, belgijskega in francoskega rodu. V tem času je bilo v hotelu nastanjenih tudi okrog 130 slovenskih turistov, vendar v napadu ni bil udeležen nihče od njih. Odgovornost za napad je prevzela islamska država, napad pa naj bi izvedel »vojak kalifata« Abu Yahya Al Qayrawani, čigar tarče so bili državljani držav, ki se borijo proti islamski državi. Ta napad je v Tuniziji in svetu sprožil velik preplah in strah, zato je prišlo do preklica vseh letov v Tunizijo. Po besedah predstavnika Oasistoursa, g. Mihe Menegalije, so v naslednjih dneh tudi slovenski turisti preklicali vse rezervacije za potovanje v Tunizijo. S tem se je za Tunizijce turistična sezona v letu 2015 praktično končala.

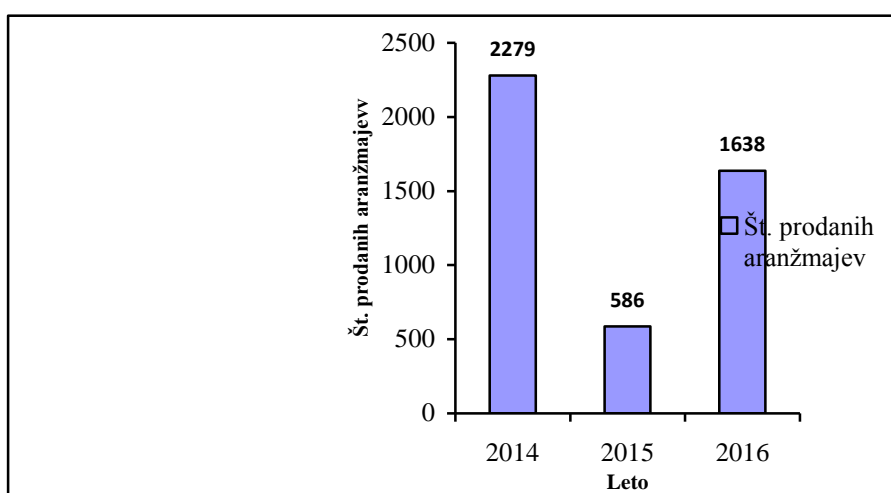
Do kakšnih sprememb je prišlo po terorističnem napadu, si bomo s pomočjo podatkov, pridobljenih od turistične agencije Oasistours, pogledali v nadaljevanju. S turistične agencije Oasistours sem pridobil podatke o številu prodanih aranžmajev za tri leta. Na žalost mi ni uspelo pridobiti podatkov za vsak mesec posebej, saj jim sistem tega ne omogoča. Uspelo mi je pridobiti podatke o potovanjih v celinsko Tunizijo in za primerjavo še o potovanjih na otok Djerba. Pričakovali bi, da bodo podatki glede prodanih aranžmajev za celino in otok podobni, vendar ni tako.

Slika 8: Prikaz števila prodanih aranžmajev v Tuniziji med letoma 2014 in 2016

Vir podatkov: Oasis Turs d.o.o., Podatki o prodanih aranžmajih v Tuniziji in na Djerbi, 2016a; lastni izračuni.

Slika 9: Prikaz števila prodanih aranžmajev na otoku Djerba med letoma 2014 in 2016

Vir podatkov: Oasis Turs d.o.o., Podatki o prodanih aranžmajih v Tuniziji in na Djerbi, 2016a; lastni izračuni.

Slika 8 in Slika 9 prikazujeta število prodanih aranžmajev turistične agencije Oasistours v posameznem letu. Podatki so zajeti eno leto pred terorističnim napadom, v letu terorističnega napada in leto po njem. Tu je treba poudariti, da gre za število prodanih aranžmajev zgolj na slovenskem trgu. V napisanih podatkih so turistični aranžmaji za Djerbo všteti v število prodanih aranžmajev za Tunizijo.

V letu 2014, ki ga vzamemo kot osnovo za predstavitev podatkov, lahko vidimo, da Djerba predstavlja velik del celotnih prihodov slovenskih turistov v Tunizijo (skoraj dve tretjini vseh prodanih aranžmajev). V letu 2015 lahko vidimo drastičen upad prihodov slovenskih turistov tako na celino kot na otok, ki ga je povzročil teroristični napad. Iz podatkov je razvidno, da je prišlo do skoraj polovičnega upada vseh prihodov. Po pogovoru s predstavnikom agencije sem izvedel, da so za leto 2015 podatki prikazani le do terorističnega napada, saj po njem niso prodali praktično nobenega aranžmaja za Tunizijo. Če torej primerjamo podatke s prejšnjim letom, lahko vidimo, da so do terorističnega napada prodali več kot polovico aranžmajev več v primerjavi s prejšnjim letom. Če do terorističnega napada v letu 2015 ne bi prišlo, bi na podlagi teh podatkov lahko sklepali, da bi do konca leta skoraj zagotovo presegli število prodanih aranžmajev v primerjavi z letom 2014.

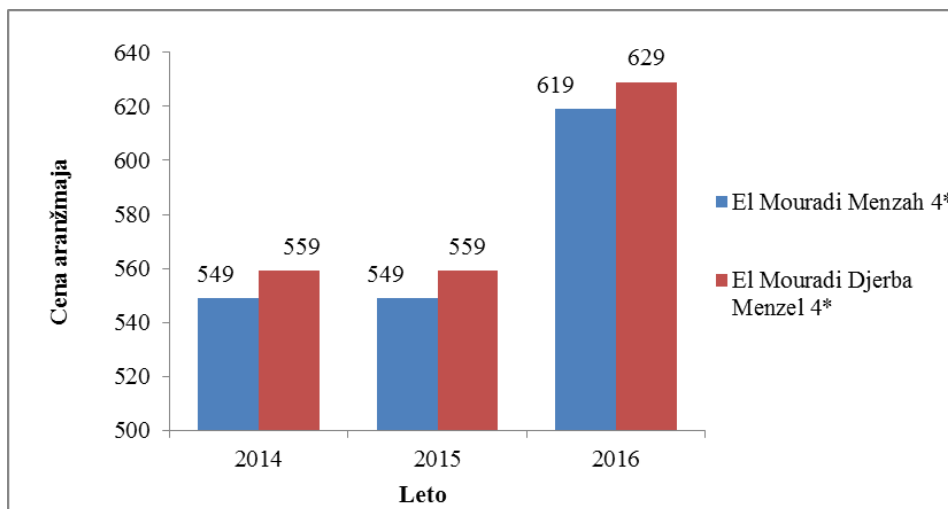
Na podlagi podatka za leto 2016 bi na prvi pogled rekli, da so se s prodanimi aranžmaji približali skoraj polovici prodanih aranžmajev za leto 2014, vendar ni ravno tako. Po pogovoru s predstavnikom, g. Menegalijo, sem izvedel, da ima predstavljeno število črna ozadje. Povedal mi je, da so morali po zelo slabi prodaji v letu 2015 uporabljati številne ukrepe za pospeševanje prodaje. Glavni izmed njih, zaradi katerega so prodali 1.751 aranžmajev, je bil, da so aranžmaje prodajali pod ceno, saj so cene spustili za 50 odstotkov. Če to nekoliko preračunamo, pridemo do zaključka, da bi morali v letu 2016 prodati več kot 7.000 aranžmajev po nižani ceni, da bi se približali prihodkom v letu 2014. Povedal mi je tudi, da so na račun slabšega poslovanja v podjetju odpustili dobršen del zaposlenih.

Nekoliko svetlejši del za tunizijski turizem predstavlja Slika 9, ki kaže podatke za otok Djerba. Na Slika 9 sta bolj kot za leto 2014 zanimiva podatka za leto 2015 in 2016. Tako kot za Tunizijo tudi tu leta 2015 vidimo drastičen upad števila prodanih aranžmajev zaradi terorističnega napada. Že leto dni kasneje pa lahko opazimo skoraj trikratno porast števila prodanih aranžmajev, kar je precej nenavadno v primerjavi s Tunizijo. Vidimo lahko, da je število prodanih aranžmajev za Djerbo skoraj enako kot za Tunizijo. Po pogovoru z g. Menegalijo sem izvedel, da je število prodanih aranžmajev za Djerbo naraslo zaradi zanimivega razloga. Med pocenitvami svojih ponudb so pocenili tudi ponudbe za na Djerbo. Po terorističnem napadu ljudje niso več želeli potovati na celinski del Tunizije, zaradi strahu pred novim napadom. Turisti so na spletu zasledili ponudbe za Djerbo, ob tem pa mnogi niso vedeli, da je Djerba tunizijski otok. Na ta način je Oasistours povečal zaslužek v letu 2016, saj je iz Slike 9 razvidno, da so v tem letu za otok Djerbo prodali skoraj toliko aranžmajev kot v letu 2015 skupno za Tunizijo.

Po pogovoru z g. Menegalijo sem tudi izvedel, da v letošnji sezoni prodaja aranžmajev poteka odlično, tako da se stanje počasi normalizira tudi v Tuniziji. Ob tem je poudaril, da bodo počasi dvignili cene aranžmajev na cene pred napadom. Za namen povečanja prodaje so v podjetju veliko navora vložili v to, da so ljudem predstavili, da je Tunizija varna država in da se teroristični napad lahko zgodi povsod. Veliko so vlagali tudi v marketing in oglaševanje ponudb. V letu 2016 so v Tunizijo na svoje stroške peljali predstavnike televizijskih hiš, kot so RTV Slovenija, A kanal in Pop TV, z namenom, da bi preko prispevkov novinarjev ljudem pokazali, da je potovanje v Tunizijo popolnoma varno. Tega potovanja sem se udeležil tudi sam, zato sem imel priložnost videti, na kakšen način varujejo državo po dogodku v letu 2015. Policija in vojska sta prisotni praktično na vsakem koraku, stražo je mogoče videti tudi na plaži, kjer so v stalni pripravljenosti.

Spodaj so na Slika 10 predstavljene kataloške cene turističnih aranžmajev za hotel na celini (El Mouradi Menzah) in hotel na otoku Djerba (El Mouradi Menzel). Podatki tako kot pri prodanih aranžmajih zajemajo le tri leta, in sicer leto pred terorističnim napadom, v letu napada in leto po napadu. Predstavljene so zgolj kataloške cene, ki jih turistična agencija Oasistours oblikuje na začetku leta in jih med sezono prireja in prilagaja glede na prodajnost. Po pogovoru z g. Menegalijo sem izvedel, da je po kataloških cenah vsako leto prodanih zelo malo aranžmajev, saj se ljudem zdijo previsoke. K visoki ceni je svoj del v letu 2015 in po njem dodal še teroristični napad. Po napadu ljudje zaradi strahu niso želeli več potovati v Tunizijo. Zaradi tega je bil Oasistours primoran ponuditi veliko nižje cene kot ostali ponudniki drugih destinacij. Tako je poleg last minute aranžmajev ponujal tudi t. i. flashoffer ponudbe. To pomeni, da so za teden dni na spletu objavili aranžmaje po skrajno nizkih cenah. Te cene so bile tako nizke, da so včasih pokrili zgolj stroške in delovali praktično brez dobička. Podatek o tem, koliko so cene dejanske upadle, je nemogoče dobiti, saj so jih glede na povpraševanje spreminjali večkrat tedensko. Ravno zato so na sliki prikazane zgolj kataloške cene aranžmajev. Ob tako znižanih ponudbah je povpraševanje zelo naraslo. To lahko vidimo zgoraj na Slika 8, kjer je predstavljen podatek o prihodih turistov na otok Djerba za leto 2016, saj se je število prihodov glede na leto 2015 zvišalo za skoraj trikrat. Iz Menegalijeve izjave lahko sklepamo, da so bile dejanske realizirane cene prodajnih aranžmajev bližje cenam ponudb iz last minute in flashoffer ponudb kot cenam, prikazanim na Slika 10.

Slika 10: Primerjava cen med hotelom na celini (Menzah) in hotelom na Djerbi (Menzel) med letoma 2014 in 2016 (v evrih)

Vir podatkov: Oasis Turs d.o.o., Primerjava cen med hoteloma, 2016b; lastni izračuni.

SKLEP

V zaključni nalogi smo spoznali, da je turizem vse pomembnejša panoga v številnih državah, saj s svojim doprinosom k državnemu proračunu in rasti gospodarstva ter z odprtjem novih delovnih mest veliko pripomore k razvoju države ter boljšemu in spodobnejšemu življenju državljanov. Turistična dejavnost ima pozitiven učinek tudi na duševno zdravje turistov, saj jim omogoča sprostitev in kakovostno preživljanje prostega časa. Ob vseh pozitivnih stvareh, ki jih prinaša turizem, pa imamo na drugi strani tudi negativno stran turizma, ki ga omejuje pri razvoju. Tako se v zadnjih letih poudarjata pomen in razvoj trajnostnega turizma, ki je prizanesljiv do naravnega, kulturnega in socialnega okolja.

Razvoj turizma omejuje tako naravni kot človeški faktor, pri čemer je v Tuniziji v zadnjih letih največjo vlogo odigral slednji. Teroristični napad, ki se je zgodil leta 2015, je tako v omenjeni državi kot tudi v Sloveniji pustil velik pečat. Za Tunizijo je napad pomenil padec števila turistov, ki se odraža v manjši zasedenosti hotelov, kar vodi v njihovo zaprtje, izgubo delovnih mest in izgubo prihodkov, kar je ljudi pahnilo v revščino. Za slovensko turistično agencijo Oasistours, ki posluje s Tunizijo, upad v številu povpraševanj za potovanje v omenjeno arabsko deželo pomeni izgubo dobička, kar se je odrazilo v številu zaposlenih, ki so ostali brez zaposlitve.

Ob vseh naštetih dejstvih lahko v zaključni strokovni nalogi najdemo odgovore na vprašanja, zastavljena v uvodu. Potrdimo lahko vpliv terorističnega napada na privlačnost turistične destinacije oziroma na povpraševanje po destinaciji, saj je bilo to v letu napada

in po napadu v Tuniziji močno zmanjšano. To je razvidno iz slik o prihodih turistov, prihodkih v državo, zasedenosti hotelov in BDP-ju v Tuniziji in hkrati iz slike o prodanih turističnih aranžmajih v Sloveniji za celinski del Tunizije. Slika, ki prikazuje število prodanih aranžmajev za otok Djerbo, razkrije zanimivo dejstvo – na povečano število prodanih aranžmajev v letu po napadu je bolj kot nizka cena ponudbe vplivala neizobraženost ljudi o tunizijskem poreklu otoka Djerba. Zato lahko le delno pritrdimo vprašanju, ali nižja cena počitniškega aranžmaja lahko nadomesti občutek nevarnosti in poveča povpraševanje po dopustu v Tuniziji. Iz istega razloga, neizobraženosti ljudi o otoku Djerba, tudi ne moremo pozitivno odgovoriti na vprašanje, ali lahko po napadu turiste prevzame bližnja okolica.

Na podlagi slik o prodanih turističnih aranžmajih v Sloveniji za Tunizijo in otok Djerba lahko komentiramo prvo hipotezo. Hipoteza drži le delno, saj je teroristični napad v Tuniziji leta 2015 gospodarstvo in turistične tokove zaustavil le začasno. To je razvidno iz podatkov, da je bilo že leto dni po napadu povpraševanje po počitnicah na otoku Djerba izrazito visoko, zato skrb za prihodnost turističnih tokov s strani Slovencev ni vprašljiva. Temu pritruje tudi pozitivna napoved za turistično sezono 2017, saj se med ljudmi ponovno povečuje zanimanje za potovanje na celinski del Tunizije. Podoben odgovor najdemo tudi v raziskavi *Tourism's vulnerability and resilience to terrorism* iz leta 2014, ko so v 95 državah na svetu opravili test o vplivu terorizma na dolgotrajno turistično povpraševanje. Iz njihovih rezultatov je razvidno, da ima terorizem dolgotrajen vpliv na turistično povpraševanje le v 9. od 95. držav, kar kaže na to, da terorizem nima dolgotrajnejšega vpliva na mednarodno turistično povpraševanje.

V nasprotju s prvo lahko drugo hipotezo v celoti potrdimo. Iz slike o turističnih prihodih v Tunizijo je razvidno, da teroristi s svojimi dejanji vplivajo na odločitve turistov o izbiri destinacije, zato imajo nad njihovimi potovalnimi navadami popoln nadzor, kise kaže v prenehanju oziroma zmanjšanju števila potovanj v kraj terorističnega napada, saj pri ljudeh teroristični napad vzbudi strah. To pa ne pomeni, da bodo ljudje zaradi terorističnih napadov prenehali potovati, odločali se bodo zgolj za druge, varnejše turistične destinacije. S pomočjo slike o turističnih prihodih in številu prodanih aranžmajev v letu 2015 in 2016 za celinski del Tunizije smo dobili dokaz o vplivu terorističnega napada na povpraševanje po počitnicah v Tuniziji, s čimer je dosežen zastavljeni cilj zaključne strokovne naloge.

LITERATURA IN VIRI

1. African Development Bank Group. (2015). *Unlocking Africa's Tourism Potential*. Najdeno 10. februarja 2017 na spletnem naslovu https://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Publications/Africa_Tourism_Monitor_-_Unlocking_Africa%E2%80%99s_Tourism_Potential_%E2%80%93_Vol_3_%E2%80%93_Issue_1.pdf
2. Babič, A., Bernik, I., & Krišelj, M. (1998). *Management v turizmu 2*. Kranj: Moderna organizacija.
3. Berčič, P. (2007). *Družbena geografija Tunizije* (diplomsko delo). Ljubljana: Filozofska fakulteta.
4. Bunc, M. (1986). *Integrirani marketing v turizmu*. Ljubljana: Delavska enotnost.
5. Central Intelligence Agency. (b.l.). V *The World Factbook: Economy Tunisia*. Najdeno 03. marca 2017 na spletnem naslovu <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ts.html>
6. Cerar, S. (2011). *Verski terorizem-študija primera atentata na Indiro Gandhi* (diplomsko delo). Maribor: Fakulteta za varnostne vede.
7. Čaleta, D. (2010). *Oborožene sile na terorizem v luči konfliktov 21. stoletja*. Ljubljana: Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje, Inštitut za korporativne varnostne študije.
8. Ferjančič, A. (2015). *Arabska pomlad ali zima – revolucija, ki traja* (magistrsko delo). Kranj: Fakulteta za državne in evropske študije.
9. History. (b.l.). V *Encyclopedia Britannica online*. Najdeno 20. marca 2017 na spletnem naslovu <https://www.britannica.com/place/Tunisia/History>
10. Janželj, K. (2007). *Uspešen primer dekolonizacije: Tunizija* (diplomsko delo). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
11. Knoema. (2014a). *World Data Atlas: Travel & Tourism Total Contribution to GDP*. Najdeno 29. maja 2017 na spletnem naslovu <https://knoema.com/atlas/Tunisia/topics/Tourism/Travel-and-Tourism-Total-Contribution-to-GDP/Contribution-of-travel-and-tourism-to-GDP>
12. Knoema. (2014b). *World Data Atlas: Tunisia-Number of arrivals*. Najdeno 29. maja 2017 na spletnem naslovu <https://knoema.com/atlas/Tunisia/Number-of-arrivals>
13. Krušič, M., (1997). *Severna Afrika in Arabski polotok*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
14. Mihalič, T. (1998). *Vodnik po ekonomiki turizma* (1. izdaja). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
15. Oasis Tours d.o.o. (2016a). *Podatki o prodanih aranžmajih v Tuniziji in na Djerbi* (interno gradivo). Ljubljana: Oasis Tours d.o.o.
16. Oasis Tours d.o.o. (2016b). *Primerjava cen med hotelom* (interno gradivo). Ljubljana: Oasis Tours d.o.o.
17. Pavič, L. (2009). *Terorizem smo ljudje: Kako razumeti sodobni samomorilski terorizem?* Radovljica: Založba Didakta

18. Perkins, J. (2004). *A History of Modern Tunisia*. Cambridge: Cambridge University Press.
19. Pettiford, L., & Harding, D. (2005). *Terorizem: Nova svetovna vojna*. Ljubljana: Mladinska knjiga
20. Podlesnik, S. (2012). *Arabska pomlad kot izvor terorizma* (diplomsko delo). Maribor: Fakulteta za varnostne vede.
21. Poslovna aplikacija. (b.l.). V *Institut National de la Statistique*. Najdeno 6. junija 2017 na spletnem naslovu <http://www.ins.tn/en/themes/tourisme#horizontalTab1>
22. Rogerson, B., & Baring, R. (1998). *Tunisia*. London: Cadogan Guides.
23. Rojec, J. (2010). *Terorizem kot grožnja logistični podpori države gostiteljice, primer Slovenije* (magistrsko delo). Maribor: Fakulteta za logistike.
24. Seljak, Š. (2009). *Vpliv terorizma na turizem* (diplomsko delo). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
25. STA - Slovenska tiskovna agencija. (2011). Mineva natanko leto dni od samosežiga, ki je sprožil arabsko pomlad. *Dnevnik*. Najdeno 23. maja 2017 na spletnem naslovu <https://www.dnevnik.si/1042496247>
26. Sutawa, G. (2012). Issues on Bali Tourism Development and Community Empowerment to Support Sustainable Tourism Development. *Science Direct*, (4), 413–422.
27. Terorizem. (b.l.). V *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Najdeno 2. februarja 2017 na spletnem naslovu <http://bos.zrc-sazu.si/cgi/neva.exe?name=ssbsj&tch=14&expression=zs%3D78635>
28. Tugberk, U. (2009). Definition of Tourism. (UNWTO Definition of Tourism)/What is Tourism? Najdeno 6. februarja 2017 na spletnem naslovu <http://www.tugberkugurlu.com/archive/definintion-of-tourism-unwto-definition-of-tourism-what-is-tourism>
29. Turizem. (b.l.). V *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Najdeno 2. februarja 2017 na spletnem naslovu: <http://bos.zrc-sazu.si/cgi/neva.exe?name=ssbsj&tch=14&expression=zs%3D78635>
30. UNWTO – United Nations World Tourism Organisation. (2016). *UNWTO Tourism Highlights 2016 Edition*. Najdeno 9. februarja 2017 na spletnem naslovu dne <http://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284418145>
31. UNWTO – United Nations World Tourism Organisation. (2017). *UNWTO World Tourism Barometer*. Najdeno 7. februarja 2017 na spletnem naslovu http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/pdf/unwto_barom17_01_january_excerpt_.pdf
32. Zupan, S. (2009). *Pravni predpisi v gostinstvu in turizmu*. Ljubljana: Zavod IRC, Ministrstvo za šolstvo in šport.